

נעם הארץ

בס"ד

לכבוד שבת קדש – פרשת ואתחנן – נחמו תש"ף

וזהב הארץ ההיא טוב – זו תלמודה של א"י

דף שבועי לעיסוק בסוגיות ארץ ישראליות – נכתב ע"י חגי צמיר

רשב"ג כימים טובים במיוחד לעם ישראל. הוא מציין את יום הכיפורים כיום שבו ניתנו לוחות שניים וזהו יום שמחה. זהו יום החתונה – שכן מתן תורה שבסופו של דבר קיבלו בני ישראל היו לוחות שניים. ממשיך ר' צדוק וקושר את המשך הפסוק "וביום שמחת ליבו" - זה בנין בית המקדש, שיבנה במהרה בימינו". המפרשים נתקשו להבין על איזה בית מקדש מדברת המשנה. שהרי הפסוק מדבר על מקדש שלמה ואילו המשנה מדברת על מקדש שייבנה. ר' צדוק הכהן מלובלין מפרש שהמשנה מתכוונת שבית המקדש השלישי, עתיד להבנות בט"ו באב. משום שכל החורבנות שאירעו בעבר ביום ט' באב נתקנו בט"ו באב (מתי מדבר, חורבן ביתר), כך הבית שנחרב בט' באב יבנה בט"ו באב. יום שמחת ליבו זה בנין המקדש השלישי שייבנה בט"ו באב ועל כך אמר רבן גמליאל שלא היו ימים טובים לישראל.

לאור זאת ניתן גם להבין מדוע למרות שבטלה מגילת תענית, (שבה מופיעים תאריכים שבהם אירעו אירועים משמחים ויש לציין זאת כיום חג ללא אמירת תחנון והספד) ולכן אין שמחים היום על ניסים שהיו בזמן המקדש, בכל זאת ט"ו באב נשאר גם היום כיום שמחה, ללא תחנון והספד. שכן כל הימים הם שמחה על העבר, ולכן בטלו, וכיוון שחרב המקדש בטלה השמחה. אבל ט"ו באב הוא שמחה על העתיד, לכן נשאר גם היום. (כך ניתן ללמוד גם מדברי ה"לבוש" ודברי המגן אברהם).

כך ניתן גם ללמוד לגבי אמירת ברכת הטוב והמיטיב בברכת המזון שמסתכלת על העתיד – "הוא גמלנו, הוא גומלנו, הוא יגמלנו". גם כאן ניתן לדאות כיצד חז"ל, ביום ט"ו באב, בעקבות הבאת הרוגי ביתר לקבורה קובעים את הברכה בברכת המזון. כידוע ברכת המזון היא על הארץ ואכלת ושבעת וברכת אתה' אלהיך על הארץ הטובה אשר נתת לך: וכך החטא שחטאו בני ישראל בתשעה באב בעקבות דיבת המרגלים על הארץ וימאסו בארץ המדה (תהלים פרק קו:כד) הופכת בט"ו באב לברכת הטוב והמיטיב בברכת המזון, שעוסקת לא רק בעבר, אלא בעיקר נותנת מבט אל העתיד. וזו הברכה המסיימת את ברכת המזון שמצוותה לברך על הארץ הטובה.

בזכירה – סוד הגאולה. זכרון העבר הוא כדי להכין אותנו אל העתיד, אל הגאולה שתבוא.

=====

שבת "נחמו" בה קוראים את פרשת ואתחנן נמצאת בין שני תאריכים גורליים בתולדות עם ישראל – ט' באב וט"ו באב. כבר עסקנו בעבר בכך שט' באב הוא היום של הניתוק וט"ו באב הוא היום של החיבור, וכן שט' באב הוא יום של חטאים ואסונות ואילו ט"ו באב הוא היום של התיקון. כך למשל בט' באב חטא עם ישראל ב"בכיה לדורות" כאשר המרגלים חזרו, ועם ישראל שקיבל את דיבת הארץ, בחר לבכות ולא להאמין לטובה של הארץ כפי שהבטיח הקב"ה, ובשל כך נגזר עליהם לנדוד במדבר ארבעים שנה עד מות כל בני דור המדבר. במקביל בט"ו באב אמר רבי יוחנן: **יום שכלו בו מתי מדבר** (בבלי תענית דף ל ע"ב). ומסביר המדרש: **א"ר לוי: כל ערב תשעה באב היה משה מוציא כרוז בכל המחנה ואומר: צאו לחפור, והיו יוצאין וחופרין קברות וישנין בהן. לשחרית, היה מוציא כרוז ואומר: קומו והפרישו המתים מן החיים. והיו עומדים ומוצאין עצמן חמשה עשר אלף בפורטרוט חסרו שש מאות אלף** (חמישה עשר אלף היו מתים כל שנה במשך 40 שנה להשלים מנין 600 אלף), **ובשנת הארבעים האחרון עשו כן ומצאו עצמן שלמים (=שלא מת אף אחד) אמרו דומה שטעינו בחשבון. וכן בעשור (=י' אב) ובאחד עשר ובשנים עשר ושלושה עשר וארבע עשר, כיון דאיתמלא סיהרא (=שראו ירח מלא) אמרו: דומה שהקב"ה ביטל אותה גזירה מעלינו וחזרו ועשאוהו יום טוב,** (איכה רבה (וילנא) פתיחתות). כלומר פסקו למות מתי המדבר והגזירה נגמרה בט"ו באב ואז נחגגה.

דוגמא נוספת היא: בט' באב חרבה ביתר ונהרגו רבים מעם ישראל, ואילו בט"ו באב – ניתנו הרוגי ביתר לקבורה, ועל כך נקבעה ברכת הטוב והמיטיב בברכת המזון, לציין את השמחה בענין.

רבי צדוק הכהן מלובלין מוסיף נדבך נוסף להבנה כיצד ובמה ט"ו באב הוא השלמה ותיקון לט' באב. על הפסוק בשיר השירים **צאינה וראינה בנות ציון במלך שלמה בעטרה שעטרה לו אמו ביום חתנתו וביום שמתת לבו:** אומרת המשנה בסוף מסכת תענית **אמר רבן שמעון בן גמליאל לא היו ימים טובים לישראל כחמשה עשר באב וכיום הכפורים שבהן בנות ירושלים יוצאות בכלי לבן שאולין שלא לבייש את מי שאין לו ... וכן הוא אומר (שיר ג') "צאינה וראינה בנות ציון במלך שלמה בעטרה שעטרה לו אמו ביום חתנתו וביום שמתת לבו" ביום חתנתו זו מתן תורה וביום שמחת לבו זה בנין בית המקדש שיבנה במהרה בימינו אמר: ר' צדוק מרחיב בספרו 'פרי צדיק' בדברים לט"ו באב פיסקה ב, ודן בענין שני הימים שמנה**

הדף מוקדש לע"נ אבי מורי יעקב עוזיאל עמיצור ז"ל

זכרון חורבן הבית וחורבן ביתר נכרכים שניהם באתר מעניין הנמצא בגליל העליון.

בדרך נוף יער ביריה, יער שניטע על ידי הקק"ל ובו זרכי נוף רבות ומהן מתגלים נוף הגליל והגולן, נמצאים שרידי אתר ארכיאולוגי של כפר יהודי שפעל כאן בעת העתיקה ושמו 'נבוריה'.

נבוריה או חירבת נרבתי (כפי שנשתמר שמה בפי הערבים תושבי הגליל לאורך הדורות), היה יישוב יהודי שהתקיים בימי בית ראשון, תקופת בית שני, ועד לתקופה הביזנטית. במקום נחשפו שרידי בית כנסת עתיק ובהם מספר שלבי בניה. במקום נובע מעיין, עין נבוריה. ששימש כמקור המים של תושבי הכפר הקדום. כיום זהו אתר שקק"ל שיפצה ופתוח לציבור. בריכות המעין משמשות כבית גידול מענין לדו חי – סלמנדרה. לכן המטיילים במקום מתבקשים להיזהר ולא לפגוע בחי ובצומח שבמקום.

המקום מזוהה עם כפר נבוריא, מקום הולדתם של אמוראים מדור רביעי, בהם רבי יהודה איש כפר נביריא (בבלי כתובות ס"ה). מכאן יצא גם "רבי יעקב איש כפר נבוריא", שלימד בצור וקיסריה ופסק הלכות בניגוד להלכות שנלמדו על ידי חכמים, ועל כך הלקו אותו ונזפו בו.

היישוב ננטש מיושביו בתקופה הערבית הקדומה. שמו הערבי של המקום, חירבת נברתי, שימר את צליל שמו של היישוב הקדום.

חפירה ראשונה באתר ערכו היינריך קוהל וקרל וטצינגר בשנת 1905, במסגרת הסקר המקיף שלהם על בתי הכנסת בגליל. בחפירות שערכה משלחת מארצות הברית בשנות ה-70 של המאה הקודמת, נחשפו בית כנסת, חדרי מגורים, מתקני מלאכה ועדויות לקיומה של מערכת מסתורית-קרקעית. החופרים גילו באתר כלים מחרס, מאבן ומזכוכית, האופייניים לימי המשנה והתלמוד.

פרופ' מאירס שחפר באתר תיארך את בית הכנסת לשנת 138 לספירה והציע שפליטים יהודאיים שברחו אל הגליל לאחר מרד בר כוכבא הם אלה שהקימו את בית הכנסת במקום.

בית הכנסת כאמור עבר מספר שלבי בניה, ובשלב האחרון, במאה ה-6 לספירה טרחו בני המקום לכתוב כתובת על משקוף הכניסה. כתובת שהתנשאה מעל ראשי הנכנסים לבית הכנסת ותזכר להפ מידי יום ביומו "למספר ארבע מאות ותשעים וארבע שנה לחורבן הבית נבנה בסרר חנינא בן ליזר ולוליאנא בר יודן". ראשי הקהילה שבשררתם, בזמן

כהונתם, נבנה בית הכנסת טרחו לציין את שנת שיפוץ המבנה והנחת המשקוף. השנה היתה 564 לספירה, לפי חשבון השנים. כלומר, כ-500 שנים לאחר חורבן הבית בנבוריה שבגליל, מנו בני הקהילה את שנותיהם, לא רק לפי בריאת העולם, אלא לפי חורבן הבית. אירוע שהיה ראוי בעיניהם לציין תחילתה של תקופה חדשה, של מנין חדש. הדבר הונצח במשקוף כדי שיראו אותו מידי יום. משקוף בית הכנסת שבמרכזו עיטור המנורה, גם הוא סמל וסימן לבית המקדש, ניצב היום בגן מוזיאון ישראל.

בית הכנסת, הוא מבנה הקטן, מידותיו 11.5 X 16 מטרים, נתמך בשתי שורות של עמודים ולאורכן שתי שורות של ספסלי אבן. בין שרידי בית הכנסת אבן מעוטרת בתבליט של גביע על דליות של גפן. באמצע המאה ה-3 הורחב בית הכנסת, כנראה בעקבות גידול היישוב, אך הוא חרב ברעידת אדמה, כנראה בשנת 363. הוא שופץ מחדש וכך מצויין במשקוף תאריך השלב האחרון המתוארך לשנת 564. לא רחוק מבית הכנסת נמצא את ציוני הקברים של רבי יעקב איש כפר נבוריא, שלא מפתיע למצוא אותו כאן, שכן נבוריא היתה מקום הולדתו ופעילותו.

בסמוך אליו נמצא את הציון של רבי אלעזר המודעי, החכם שישב בביתר בזמן המרד, ובזכותו ביתר לא נחרבה. על פי המסופר במקורות התלמודיים רק כאשר נהרג המודעי, יכול היה אדריאנוס לכבוש את ביתר ולהכניע סופית את המרד. נראה אם כן שבנבוריה נקשר הזכרון הלאומי. פליטי יהודה שהגיעו למקום והקימו את בית הכנסת (לפי התיארוך של פרופ' מאירס), הביאו איתם כנראה את זכרון דמותו של רבי אלעזר המודעי, המתפלל כל יום, ובכך מגן על העיר ומציל את המקום. זכרון ארוך טווח זה ממשיך, עד שבמאה ה-6 כאשר בחרו בני הקהילה לשפץ את בית הכנסת, הם ציינו, תוך שהם מגלים לנו, כי את מנין השנים הם מונים לחורבן הבית.

חורבן הבית וזכרון מרד בר כוכבא חוברים יחד ומתגלים לנו בישוב שאליו הגיעו כנראה פליטי יהודה.

הזכרון, הוא לא רק למען העבר, אלא בעיקר לצורך העתיד. כך אנו למדים מברכת הטוב והמיטיב בברכת המזון המחברת את זכרון העבר עם גאולת העתיד.

וגם אנו היום, כמאמרו המפורסם של יגאל אלון "עם שאינו זוכר את עברו, ההווה שלו דל, ועתידו לוט בערפל".

"בזכירה – סוד הגאולה" – נחמו נחמו עמי

בברכת שבת שלום ומבורך – חגי עמיצור

<https://lp.vp4.me/fw3x>

לקבלת הדף במייל היכנסו לקישור

office@noam-haaretz.com : דוא"ל 054-9938399

טלפון : טלפון ד"ר חגי עמיצור . בהדרכת ד"ר חגי עמיצור